

Д. Г. Ковальов,
здобувач третього рівня вищої освіти, аспірант,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5698-9473>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.5.297

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

D. Kovalev,
Third-Level Higher Education Student, Postgraduate Student,
Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR STIMULATING INNOVATION IN AGRICULTURE:
ANALYSIS OF EFFECTIVENESS AND AREAS FOR IMPROVEMENT

В умовах сучасних трансформацій економіки України фінансове забезпечення інноваційних процесів, зокрема технологічної модернізації сільськогосподарського виробництва, характеризується обмеженістю ресурсів. Це зумовлює актуальність обґрунтування та впровадження ефективних фінансових інструментів, а також пошуку альтернативних джерел, форм і методів інвестування інноваційних технологій з урахуванням результатів ситуаційного аналізу потреб агропромислового комплексу та рівня їх ресурсного забезпечення.

Незважаючи на позитивні зрушення у фінансуванні середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності у 2023–2024 рр., зберігається низка нерозв'язаних науково-практичних проблем, пов'язаних з удосконаленням структури фінансових потоків, підвищенням ефективності їх використання, розширенням джерел фінансування та формуванням комплексної системи управління інноваційними ресурсами.

Обґрунтовано, що оцінювання результативності фінансових інструментів має базуватися на аналізі їх впливу на масштаби впровадження інновацій, фінансово-економічні показники діяльності підприємств, рівень технологічного оновлення виробництва та соціально-економічний розвиток сільських територій. Водночас доведено необхідність удосконалення механізмів фінансового стимулювання шляхом розширення доступу малих і середніх аграрних підприємств до інвестиційних ресурсів, диверсифікації джерел фінансування, застосування інструментів ризик-менеджменту та посилення інституційної підтримки інноваційних ініціатив.

Виявлено, що у 2024 р. обсяги фінансового забезпечення інноваційної діяльності суттєво зросли порівняно з попереднім роком, що свідчить про підвищення значущості інноваційного розвитку у системі державної економічної політики. Дослідження підтвердило наявність дисбалансів між задекларованими стратегічними пріоритетами інноваційного розвитку та фактичним розподілом фінансових ресурсів, що знижує ефективність використання бюджетних коштів і обмежує мультиплікативний ефект інновацій для розвитку агропромислового сектору.

In the context of Ukraine's current economic transformation, the financial capacity to support innovative development, particularly the technical and technological modernization of agricultural production, remains insufficient. This makes it urgent to find and adapt effective financial instruments, as well as to improve the sources, forms, and methods of investing in innovative technologies, taking into account the results of a situational analysis of the needs of the agro-industrial complex and the level of their resource provision.

Despite the growth in financial support for medium-term priorities of innovative activity in 2023-2024, a number of unresolved scientific and practical problems remain related to the optimization of the financing structure, improving the efficiency of resource use, expanding the range of financing sources, and forming a comprehensive system for managing innovative resources.

It has been substantiated that the assessment of the effectiveness of financial instruments should be based on an analysis of their impact on the scale of innovation implementation, the financial performance of agricultural enterprises, the level of technological modernization of production, and the socio-economic development of rural areas. At the same time, the need to improve mechanisms for financially stimulating innovation by expanding access to financial resources for small and medium-sized agricultural producers, diversifying sources of investment, applying risk management tools, and strengthening institutional support for innovative projects has been proven.

It has been established that in 2024, the volume of funding for innovative activities will increase significantly compared to 2023, which indicates an increase in the role of innovative development in the system of state economic policy. At the same time, the results of the structural analysis showed that financial resources are concentrated mainly in the field of research and development, while funding for the practical implementation of innovative projects and programs is characterized by unstable dynamics.

Ключові слова: фінансові інструменти, інновації, сільське господарство, аналіз, ефективність, вдосконалення.

Key words: financial instruments, innovation, agriculture, analysis, efficiency, improvement.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки зумовлюється потребою у формуванні нових підходів, механізмів і методів взаємодії між усіма учасниками інноваційного процесу. Вирішальне значення для активізації інноваційної діяльності має належне фінансове забезпечення, зокрема створення й ефективне функціонування ринку сучасних високопродуктивних агротехнологій у сфері виробництва сільськогосподарської продукції.

За сучасних економічних умов в Україні можливості фінансування інноваційних процесів, у тому числі технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва, залишаються обмеженими. У зв'язку з цим актуалізується необхідність пошуку дієвих фінансових інструментів, а також упровадження нових джерел, форм і методів інвестування інноваційних технологій на основі ситуаційного аналізу потреб агропромислового комплексу та рівня їх забезпечення ресурсами.

На сьогодні є науковою проблемою є відсутність цілісного та ефективного механізму фінансового стимулювання інновацій у сільському господарстві, здатного забезпечити системну підтримку інноваційних про-

цесів з урахуванням галузевої специфіки, ризиків і стратегічних пріоритетів розвитку аграрного сектору. Це зумовлює необхідність поглибленого аналізу дієвості чинних фінансових інструментів і розроблення науково обгрунтованих напрямів їх удосконалення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору відображено у працях В. Бойка, В. Галушки, В. Горкавого, А. Даниленка, В. Зіновчука, В. Криворучка, М. Лобаса, Ю. Лупенка, В. Нелепа, Ю. Нестерчук, О. Олійника, Л. Романової, П. Руснака, В. Савченка, М. Садикова, І. Сіваченка, В. Трегобчука, А. Третяка та ін.

Фінансове забезпечення інноваційної сфери є одним із ключових чинників сталого зростання та підвищення конкурентних позицій національних економік. У наукових працях окреслюється низка пріоритетних напрямів дослідження цієї проблематики. Зокрема, у роботі J. Abdin та співавт. [1] акцентується увага на значенні охорони прав інтелектуальної власності як передумови активізації інкрементальних інновацій у країнах

з перехідною економікою. Автори доводять, що наявні фінансові обмеження істотно знижують спроможність підприємств реалізовувати інноваційні ініціативи, що зумовлює потребу у дієвих інструментах фінансової підтримки.

З.М. Тітенко та І.І. Долженко досліджують фінансовий механізм стимулювання інноваційної діяльності аграрних суб'єктів господарювання, наголошуючи на критичній ролі фінансування для впровадження інноваційних технологій та підвищення конкурентоспроможності підприємств [8].

Панченко М. аналізує роль держави в стимулюванні інновацій, зокрема через державно-приватне партнерство, податкові стимули, розвиток венчурного фінансування та підтримку стартапів. Авторка підкреслює, що суто бюджетна підтримка не вирішує проблему дефіциту фінансування інноваційного потенціалу, і пропонує інтегровані інструменти підтримки. Це джерело є цінним для розуміння сучасних форм стимулювання, але має широкий загальноекономічний контекст і менше уваги приділяє специфіці агросектора [7].

Важливою є робота Данилківа Х., Гембарської Н., Волошина О. де аналізуються банківське кредитування, лізинг, факторинг, кредитні спілки тощо як засоби підтримки інновацій. Автори показують, що традиційні кредитні інструменти мають обмежену дію через високі ставки і ризики, а сучасна практика потребує гнучкіших фінансових продуктів. Це джерело корисне тим, що критично оцінює доступність фінансування для господарств, але йому бракує специфічних даних саме по аграрному сектору [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз розподілу фінансування за стратегічними пріоритетами та напрямками інноваційної діяльності у 2023—2024 рр. дозволяє виокремити низку проблемних аспектів, які залишаються недостатньо опрацьованими в наукових дослідженнях та практиці. Незважаючи на зростання загального обсягу фінансування, спостерігається концентрація коштів переважно на НДДКР, що не завжди супроводжується достатнім фінансуванням етапів комерціалізації та впровадження інновацій. Потребує дослідження питання оптимального балансування фінансування між усіма фазами інноваційного циклу.

Попри позитивну динаміку зростання фінансового забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності у 2023—2024 рр., залишається комплекс не вирішених науково-практичних завдань, пов'язаних з оптимізацією структури фінансування, підвищенням його результативності, диверсифікацією джерел та формуванням інтегрованої моделі управління інноваційними ресурсами.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є комплексний аналіз фінансового забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня за стратегічними пріоритетами та напрямками інноваційної діяльності у 2023—2024 рр., виявлення структурних диспропорцій у розподілі фінансових ресурсів, оцінка їх відповідності задекларованим стратегічним

орієнтирам інноваційної політики та обґрунтування напрямів удосконалення механізмів фінансового стимулювання інноваційного розвитку в сільському господарстві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Активізація інноваційних процесів у сільському господарстві безпосередньо залежить від наявності дієвих фінансових інструментів їх стимулювання. У сучасних умовах трансформації аграрного сектору України особливого значення набуває формування ефективної системи фінансової підтримки інновацій, яка забезпечувала б підвищення технологічного рівня виробництва, зміцнення конкурентоспроможності аграрних підприємств та їх інтеграцію до європейського економічного простору. Відтак стратегічним завданням є удосконалення механізмів фінансування інноваційної діяльності з урахуванням галузевих особливостей сільського господарства та потреб сталого розвитку [5].

Фінансові інструменти стимулювання інновацій у аграрній сфері охоплюють бюджетне фінансування, державні програми підтримки, пільгове кредитування, податкові стимули, грантові механізми, аграрні розписки, інвестиційні фонди, державно-приватне партнерство та інші форми залучення капіталу. Їх ефективність визначається рівнем доступності для сільськогосподарських виробників, прозорістю процедур отримання коштів, цільовим спрямуванням ресурсів і здатністю забезпечувати реальний технологічний прорив, зниження ресурсо- та енергоємності виробництва, а також підвищення продуктивності праці.

Впровадження інновацій у сільському господарстві — зокрема сучасних агротехнологій, цифрових рішень, біотехнологій, енергоощадного обладнання — потребує значних інвестиційних ресурсів та довгострокового фінансового забезпечення. Тому поряд із прямою державною підтримкою важливу роль відіграє розвиток ринкових фінансових інструментів, спрямованих на мінімізацію ризиків інноваційної діяльності та підвищення інвестиційної привабливості галузі.

У цьому контексті аналіз ефективності фінансових інструментів передбачає оцінювання їх впливу на обсяги впроваджених інновацій, фінансові результати підприємств, рівень технологічного оновлення та соціально-економічний розвиток сільських територій. Водночас існує потреба у вдосконаленні чинної системи фінансового стимулювання через розширення доступу малих і середніх агровиробників до ресурсів, диверсифікацію джерел фінансування, запровадження інструментів гарантування ризиків та посилення інституційної підтримки інноваційних проєктів [6].

Система фінансового забезпечення інноваційної діяльності в країні потребує суттєвого перегляду підходів до формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку економіки. У сучасних умовах особливої актуальності набуває завдання виявлення та максимально ефективного залучення всіх потенційних джерел фінансування інновацій з метою забезпечення стабільного щорічного економічного зростання.

Таблиця 1. Фінансове забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня за стратегічними пріоритетними напрямами у 2023–2024 рр., (тис. грн),

Назва стратегічного пріоритету	Усього	
	2023 р.	2024 р.
Фінансове забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня, усього, у т. ч. за стратегічними пріоритетами	339870,80	417444,82
1. Технологічне оновлення та розвиток сфер національної безпеки і оборони	-	22544,48
2. Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії	51405,72	73971,16
3. Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки	27907,45	21619,91
4. Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій	19175,63	33321,49
5. Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу	184268,89	201677,54
6. Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики	3757,90	21709,00
7. Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища	35883,17	19246,57
8. Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки	17472,04	23354,67

Джерело: [9].

У 2024 р. фінансування п'ятого стратегічного пріоритету здійснено за 24 або 80,0 % із 30 затверджених галузевих пріоритетів (у 2023 р. за 26 пріоритетами з 30 або 86,7 %) (Таблиця 1).

Розподіл фінансування середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня у 2023–2024 рр. свідчить про збереження орієнтації державної інноваційної політики на підтримку науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також про певну структурну трансформацію витрат за окремими напрямами.

Загальний обсяг фінансового забезпечення у 2023 р. становив 339 870,80 тис. грн, тоді як у 2024 р. він зріс до 417 444,82 тис. грн. Таким чином, приріст фінансування склав 77 574,02 тис. грн, або близько 22,8 %, що свідчить про посилення уваги до реалізації середньострокових пріоритетів інноваційного розвитку в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови економіки України (Таблиця 2).

Найбільшу частку в структурі витрат упродовж обох років займало фінансування проведення (придбання, здійснення підприємствами) науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). У 2023 р. на ці цілі було спрямовано 27 1706,47 тис. грн, що становило

близько 79,9 % загального обсягу фінансування. У 2024 р. фінансування НДДКР зросло до 369 102,78 тис. грн (приблизно 88,4 %), що вказує на зміщення акцентів у бік формування власного науково-технологічного потенціалу та розвитку прикладних досліджень [9].

Водночас обсяг коштів, спрямованих на реалізацію інноваційних проєктів і програм, скоротився з 10 039,23 тис. грн у 2023 р. до 7 128,16 тис. грн у 2024 р. Це може свідчити про концентрацію ресурсів на фундаментальних і прикладних дослідженнях замість масштабування окремих проєктних ініціатив.

Фінансування придбання машин, обладнання та програмного забезпечення демонструє позитивну динаміку: з 9 325,77 тис. грн у 2023 р. до 11 604,03 тис. грн у 2024 р. Зростання цього показника вказує на поступове оновлення матеріально-технічної бази та цифровізацію виробничих процесів, що є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності галузей.

Суттєве скорочення відбулося за статтею "Інше" — з 48 799,33 тис. грн у 2023 р. до 29 609,85 тис. грн у 2024 р. Це може свідчити про підвищення цільової спрямованості витрат та зменшення частки непрямих або допоміжних напрямів фінансування [9].

Таблиця 2. Розподіл фінансування середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня за напрямами інноваційної діяльності у 2023–2024 рр. (тис. грн),

Назва напрямку інноваційної діяльності	Усього	
	2023 р.	2024 р.
Фінансове забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня, усього, у т. ч. за напрямами інноваційної діяльності:	339870,80	417444,82
Реалізація інноваційних проєктів, програм	10039,23	7128,16
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	9325,77	11604,03
Придбання інших зовнішніх знань (нових технологій - у матеріальній та нематеріальній формі)		
Проведення (придбання, проведення підприємствами) НДДКР	271706,47	369102,78
Інше	48799,33	29609,85

Джерело: [9].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений аналіз фінансового забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня за стратегічними пріоритетами та напрямками інноваційної діяльності у 2023—2024 рр. засвідчив позитивну динаміку зростання загального обсягу фінансування та одночасну трансформацію його структури.

Встановлено, що у 2024 р. відбулося суттєве збільшення фінансових ресурсів порівняно з 2023 р., що свідчить про посилення ролі інноваційного розвитку в системі державної економічної політики. Разом з тим структурний аналіз показав значну концентрацію коштів у сегменті науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, тоді як фінансування реалізації інноваційних проектів та програм, а також окремих напрямів впровадження інновацій має менш стабільну динаміку.

Дослідження підтвердило наявність певних диспропорцій між стратегічно задекларованими пріоритетами та фактичним розподілом фінансових ресурсів. Зокрема, недостатня увага приділяється етапам комерціалізації результатів НДДКР, масштабуванню інновацій та формуванню інфраструктури інноваційної діяльності. Це знижує потенційну віддачу від вкладених бюджетних коштів і обмежує мультиплікативний ефект інновацій для галузевого розвитку.

Література:

1. Abdin, Joyanal & Sharma, Abhijit & Trivedi, Rohit & Wang, Chengang, 2024. Financing constraints, intellectual property rights protection and incremental innovation: Evidence from transition economy firms, Technological Forecasting and Social Change. Elsevier. vol. 198, URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/tefoso/v198y2024ics-0040162523006674.html> DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122982>
2. Данилківа Х., Гембарської Н., Волошина О. Ефективність використання фінансових та кредитних інструментів для інтенсифікації інноваційного розвитку малих бізнес-структур в Україні, Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління" № 2 (8). 2020. С. 133—143. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.133>
3. Заплатинський М. В. Проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні. Агросвіт, № 4. (2020). С. 83—90. DOI: 10.32702/2306#6792.2020.4.83
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
5. Павлова Г.Є., Атамас О.П. Управління інноваційною та інвестиційною діяльністю підприємств для підвищення їх конкурентоспроможності. Агросвіт. № 9. 2024. С. 13—18. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.9.13
6. Павлова Г.Є., Волчанська Л.В., Ковальов Д.Г. Фінансове забезпечення фермерського господарства в контексті його фінансово-економічної безпеки. Економіка та суспільство. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2764>. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-54-44
7. Панченко М. М. Напрями, методи та інструменти державного стимулювання інноваційно-інвестиційного потенціалу національної економіки / Економіка та су-

пільство. Випуск № 55. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-25>

8. Тітенко З. М., Долженко І. І., Фінансовий механізм стимулювання інноваційної діяльності аграрних суб'єктів господарювання в Україні / Економіка та суспільство. Випуск № 67. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-167>

9. АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня та отримані результати у 2024 році. URL: <https://mon.gov.ua/nauka/innovatsiyna-diyalnist-ta-transfer-tehnologiy/analitichni-materiali-2/analitichni-dovidki>

References:

1. Abdin, J., Sharma, A., Trivedi, R., and Wang, C. (2024), "Financing constraints, intellectual property rights protection and incremental innovation: Evidence from transition economy firms", Technological Forecasting and Social Change, Elsevier, vol. 198. Available at: <https://ideas.repec.org/a/eee/tefoso/v198y2024ics00401625-23006674.html> (Accessed 04 February 2026).
2. Danylkiva, Kh., Gembarskoi, N., and Voloshyna, O. (2020), "The effectiveness of using financial and credit instruments to intensify the innovative development of small business structures in Ukraine" Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series "Problems of Economics and Management", vol. 2 (8), pp. 133—143.
3. Zaplatynskyi, M. V. (2020), "Problems of financial support for innovative activities of enterprises in Ukraine", Agrosvit, vol. 4, pp. 83—90.
4. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. (2026), Available at: <http://ukrstat.gov.ua> (Accessed 04 February 2026).
5. Pavlova, H.E., and Atamas, O.P. (2024), "Management of innovation and investment activities of enterprises to increase their competitiveness", Agrosvit, vol. 9, pp. 13—18.
6. Pavlova, H.E., Volchanska, L.V. and Kovalyov, D.G. (2023), "Financial support for farms in the context of their financial and economic security", Economy and Society, vol. 54, Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2764> (Accessed 04 February 2026).
7. Panchenko, M. M. (2023), "Directions, methods, and instruments of state stimulation of the innovation and investment potential of the national economy", Economy and Society, vol. 55. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-25>.
8. Titenko, Z. M., and Dolzhenko, I. I., (2024), "Financial mechanism for stimulating innovative activity of agricultural entities in Ukraine", Economy and Society, vol. 67. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-167>
9. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024), "ANALYTICAL REFERENCE Implementation of medium-term priority areas of innovation activity at the sectoral level and results achieved in 2024", Available at: <https://mon.gov.ua/nauka/innovatsiyna-diyalnist-ta-transfer-tehnologiy/analitichni-materiali-2/analitichni-dovidki> (Accessed 04 February 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 18.02.26

Процеженовано / Revised: 27.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26